

ORHAN KEMAL'İN “OYUNCU KADIN” ADLI ESERİNDE KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ VE KADINA KARŞI ŞİDDET'İN İNCELENMESİ

Mücaittin DEMİR(*)

Bildiri Özeti:

Kadın- erkek eşitsizliği ataerkil bir yapıya sahip olan toplumumuzda her zaman hakimiyetini korumuş bir yapıdır. Kadın- erkek eşitliği, neredeyse hiç bir zaman içselleştirilememiş, bu durum kadınların özel yaşam ve kamusal yaşamına olumsuz şekilde yansımıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarından itibaren çok hızlı ve düzenli bir şekilde kadınlara kendi var oluşlarının ayrılmaz bir parçası olan “eşitliğin” verilmeye çalışıldığı görülür. Ancak günümüzde, bu “eşitlik” hiçbir açıdan tam olarak sağlanamamış, çoğu zaman sadece bir kavramdan ibaret kalmıştır. İnceleyeceğimiz eser olan, Orhan Kemal'in “Oyuncu Kadın” adlı yapıtında da toplum yaşamındaki “kadın-erkek” arasındaki eşitsizlik kendini çok açık bir şekilde belli etmekte, hem karakterlerden hem de aktarılan olaylardan bu anlaşılmaktadır. Bu düzenin yarattığı ve yine üzerinde duracağımız bir başka önemli konu da kadına karşı şiddettir. Kadına karşı şiddetin tek boyutunun fiziksel şiddet olmadığının kabul edildiği günümüzde, psikolojik ve ekonomik şiddetin romanda anlatılan olaylardaki değerlendirmesini de yapacağız. Ne yazık ki, eserde anlatılan olaylar günümüz açısından pek de şaşırtıcı değildir. Çünkü yaşadığımız dönemde de, kadına yönelik şiddet son bulmuş değildir. Çalışmamızda, romanda aktarılanlar, kadına karşı şiddet çerçevesi içinde günümüzle karşılaştırılarak da değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler:

Kadın-Erkek Eşitliği, Kadına Karşı Şiddet, Kadına Karşı Şiddetin Türleri

(*): Doğu Akdeniz Üniversitesi 4. Sınıf öğrencisi

İnsanoğlunun ilk yaradılışından günümüze kadar geçen süreyi ele aldığımızda, kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin, her dönem içerisinde kendini çok açık bir şekilde ortaya koyduğunu görmekteyiz.

İnceleyecek olduğumuz Orhan Kemal'in "Oyuncu Kadın" adlı eserinde de "kadın-erkek eşitsizliğinin" izlerini çarpıcı bir şekilde hissetmekteyiz. Öyle ki eserde, kadın-erkek eşitsizliğinin ve bu eşitsizliğin boyutlarından biri olan "kadına karşı şiddetin" edebi bir dille, olayın gerçekleştiği zamana özgü olarak dile getirildiği görülmektedir.

Eser, babasının ölümü üzerine annesi ve müfettiş olan ağabeyi ile İstanbul'dan Konya'ya gelen baş kahraman Nazmiye'nin sevdiği adam İhsan için yaptığı fedakarlıkları ve göze aldığı zorlukları kadın-erkek eşitsizliğinin, buna bağlı olarak kadına karşı şiddetin gölgesinde bizlere aktarmaktadır.

"Oyuncu Kadın" adlı eserin başlangıcında Nazmiye, Konya'ya özgü olan oturak alemlerine gitmek için annesinden izin istemektedir, fakat, annesi bunu pek hoş karşılamamakta, Nazmiye'ye aşağıda yer alan paragrafta verdiği cevap, kadın erkek eşitsizliğinin ortaya koymaktadır.

"...Ta Meram'lara, oturak alemlerine kız başına nasıl yollarım seni?..."(Kemal, 1959:4)

Bu paragrafta yer alan cevaba ve eserdeki olayın geneline baktığımızda, erkeklerin oturak alemlerine yalnız gitmelerinde bir sakınca bulunmamakta, kadınların böyle ortamlarda tek başlarına bulunamayacakları genel olarak kabul görmektedir. İlk anda bu durum dikkate değer bir şey gibi görünmese de aslında olayın özünde, kadın ve erkeğin bir ortamda bulunabilme konusunda bile eşit olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Kadın-erkek eşitsizliği bazı dönemlerde ve bölgelerde o kadar bariz bir şekilde kendini göstermektedir ki, o dönemlerde veya o bölgelerde söz konusu eşitsizlik durumu olağanmış, olması gerekenmiş gibi karşılanmakta, kadın erkek eşitsizliği kimseyi -kadınlar da dahil- rahatsız etmemektedir.

"Oyuncu Kadın" adlı eserde, Konya'daki evli adamların nikahlı eşlerinin yanı sıra sevgililerinin de olduğu, olabileceği anlatılmakta, kadınların kocalarının sevgilileri olduğunu bilmelerine rağmen buna itiraz etmedikleri, hatta evlerinde düzenlenen oturak alemlerinde kocalarına, kocalarının sevgililerine ve eğlenmeye gelen diğer kişilere normal bir şekilde hizmet ettikleri vurgulanmaktadır. Yani özünde kadın-erkek eşitsizliğinin göstergesi olan bir durum süreklilik gösterdiğinden artık o toplum için aykırılık teşkil etmemekte olağanlık, olması gerekenlik sıfatına bürünmektedir.

"Oyuncu Kadın" adlı eserden alınan aşağıdaki paragrafta kadın-erkek eşitsizliğinin yaygınlaşması halinde söz konusu durumun, o toplum ve hatta bu eşitsizliğin mağdurları tarafından olması gereken bir durummuş gibi kabul edildiği ifade edilmektedir.

"...Kadınlar yavaş yavaş ağırlaşır, efelerinin yanlarına edeple oturdular. Başlarını efelerinin kollarına dayamışlardı. Sonra doğruldular, bakır maşrapalarla rakı ikram ettiler.

Çalgı, kadınların dinlenmesi için "Kırık hava"lar çalyordu.

Bütün bunlar Rıfat Efendi'nin karısı, annesi, kızları için "tabii şeyler" olduğundan, hatta seyir dahi etmiyorlar, içki sofrasında soğudukça kaldırılıp getirilen mezelerin yerine sıcaklarını yolluyorlardı..."(Kemal, 1959:12)

Paragrafta yer alan olayı eser içerisinde etraflıca ele aldığımızda, belli bir süreklilikten sonra kadın-erkek eşitsizliğinin sıradanlık kazandığına şahit oluyoruz. Öyle ki toplum tarafından bu durum "tabii şey" olarak algılanmaya başlıyor. Burada söz konusu eşitsizlik ve bunun yarattığı düzen içselleştirilmiştir. Bu şekilde bir yaşantının hiçbir anormalliği yoktur ve özellikle kadın figürler tarafından toplumda bu her gün yeniden üretilmektedir. Örneğin boşanmak isteyen bir kadına annesinin "kır dizini otur" vb. nasihatlar vermesi.

Kadın-erkek eşitsizliğinin çok yaygın olduğu günümüzde, bunun uzantısını oluşturan bir başka sorun ise “kadına karşı şiddet” olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki “Oyuncu Kadın” adlı eserin gerçekleşmiş olduğu dönemde de kadına karşı şiddetin yaygın olduğunu ve bunun önlenmesi için yapılan çalışmalar sonucunda “kadınların erkeklerle eşit şekilde sahip olduğu sosyoekonomik, siyasi ve yasal haklar”ın tanımı olan “kadın hakları” kavramının ortaya çıktığını görmekteyiz. Kadın hakları kavramı özellikle 19 yy’da büyük önem kazanmıştır. Dünya genelinde çok çeşitli kurum ve kuruluşlar kadınların karşılaştığı sorunların ve ayrımcılıkların giderilmesi için çalışmalar yapmıştır.

Kadına karşı şiddet” denilince aklımıza ilk anda “fiziksel şiddet” gelmektedir. Ancak, fiziksel şiddetin ötesinde, çok başka şiddet türlerinin de kadınlara karşı uygulandığını görmekteyiz. 1960’lı yıllarda “kadına karşı şiddetin” çok yaygın olduğunu ve buna tepki olarak “yeni dalga kadın hareketi” adı altında kadına karşı şiddet ile mücadelenin gelişmeye başladığını görmekteyiz. Ayrıca Batı Avrupa ve Amerika’da 1960’lı yılların sonlarında kadın sığınma evleri açılmaya başlanmış, acil yardım hatları ve destek mekanizmaları geliştirilmiştir.^(*) “Oyuncu Kadın” adlı eserden alınan aşağıdaki paragraf eserdeki kahramanlardan Kavafoğlu’nun sönük oynayıp misafirleri iyi eğlendirmede diye oyuncu kadınına uyguladığı şiddeti anlatmaktadır

“...Tam bu sırada Kavafoğlu’nun bozulduğu, elinin belindeki kamasına gittiği, onu kınından çekip sönük oynayan, dolayısıyla Rifat Efendi’nin önünde yenilgiye uğratmaktan gelen bir hınçla kamayı fırlattığı görüldü. Tız bir çığlık! Kadın, Kavafoğlu’nun meydanda dönen sevgilisi, devrilen bir söğüt gibi yere yıkıldı. Çalgı durmuş, oyun durmuştu. Kavafoğlu yerde kıvranan kadına bakmıyordu. Hışım la kalktı, oradakilere bir “Allahaismarladık” olsun demeden, diyecek yüzü bulamadan, utancından adeta kahrolarak bastı gitti.

Kadının göğsünden kamayı çekmiş çıkarmışlardı. O, ne bir an oluk gibi boşanan kanın, ne de acıyan yarasının farkındaydı. Suçunu biliyordu. Efesinin yüzünü kara çıkarmıştı. Yaralamak değil, öldürse yeri yidi. Hışım la kalkıp giden efesinin ardından koşmak, yetişip boynuna sarılmak, kendini affettirmek istiyordu!...”(Kemal 1959:16)

Paragrafta anlatılan olay o dönem içinde de olsa, kadına karşı şiddetin ne denli “keyfi” olduğunu bizlere göstermektedir. Aslında hiçbir şekilde başvurulmaması gereken bir durumun, keyfi bir sebep altında uygulanmasını dile getirmek, bizlerin de kadına karşı uygulanan şiddete ne kadar alışkın olduğumuzu ortaya koymaktadır. Oysaki “keyfiliğin” ötesinde, hiçbir sebep kadına uygulanan şiddeti ve bunun neticesinde kadın-erkek eşitsizliğini meşru kılamaz, kılmamalıdır.

Günümüzde kadınlara karşı, fiziksel şiddetin yanı sıra özellikle psikolojik şiddetin, ekonomik şiddetin, düşünce şiddetinin ve mahalle baskısı adı altında çevresel şiddetin uygulandığına çok sık rastlamakta, tanık olmaktadır.

“Oyuncu Kadın” adlı eserde başkahraman Nazmiye’nin sevdiği adam olan İhsan’a açılmamasının sebebini oluşturan aşağıdaki paragraf, kadına karşı şiddetin “çevresel ve düşünce” boyutunu ortaya koymaktadır.

“...Elinde beyaz bir iş, komşu Rifat Efendilere bakan tahtaboşun yanındaki pencere gerisinde, İhsan’ın gelivermesini bekliyordu.

Delikanlı geliyordu da arada. Nazmiye’nin içine avuçla ateş atıp evden içeri giriyor, ama başını kaldırıp pencereye bakmıyordu. Baksa, bakıverse... Ayıp, günah, ne olursa olsun kendini gösterecek, gülecek, genç adamın dikkatini çekecekti.

Sonraları küçük, küçücük bir pusula yazıp hazırladı. Onu deli gibi sevdiğini yazmıştı pusulaya. Biliyordu bunun çılgınlık olduğunu. Çılgınlık, çünkü olabilirdi ki delikanlı işi ciddiye almaz, pusulayı arkadaşlarına hatta amcasının kızlarına gösterir, övünür, Nazmiye’yi dile düşürürdü!...”(Kemal, 1959:18)

Paragrafta da dile getirildiği üzere, Nazmiye mahalle baskısı olarak adlandırdığımız “çevresel şiddet” yüzünden sevdiği adama olan İhsan’a açılmamaktadır. Bu durum, her ne kadar kadına karşı şiddet dediğimizde aklımıza fiziksel şiddet gelse de, kadına karşı şiddetin çok değişik boyutlarda olabileceğini gözler önüne sermektedir.

Yaşadığımız dönemde kadın-erkek eşitsizliği ve bunun uzantısı olan kadına karşı şiddet her gün biraz daha yaygınlaşmaktadır. Boşanmak isteyen ya da boşanmış kadınların, eşleri veya eski eşleri tarafından şiddete maruz kaldığı hatta öldürüldüğü haberleri üzümlerle söylemeliyim ki günümüzde sıradanlık kazanabilecek bir boyuta ulaşmıştır. Nitekim ülkemizde 2002 yılı kayıtlarına 66 olarak geçen kadın cinayet sayısı, 2012'in ilk altı ayında 93'tür. Kadın cinayetlerinde en büyük ortak özellik ise öldürenlerin erkekler olmasıdır.

(*): Daha detaylı bilgi için Bkz. İnsan Hakları Standartlarının Etkili Uygulanması Bağlamında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Uluslararası Sempozyum 07-08 Haziran 2012 İstanbul, Sayfa 540

Yasa koyucunun, sivil toplum örgütlerinin bu eşitsizliği ve şiddeti ortadan kaldırmak için çalışmalar yaptığı aşıkardır. Türkiye'nin 10 Aralık 1999'da Kopenhag Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne aday olarak kabul edilmesinin ardından, yasa koyucunun Avrupa Birliği müktesebatına ve Kopenhag Kriterleri'ne uyum çalışmaları çerçevesinde 16 yasal değişiklik ve düzenleme yapması ya da Ankara Barosunun şiddete uğrayan kadınlara destek için kurmuş olduğu "Gelincik Projesi" yasa koyucunun ve sivil toplum örgütlerinin çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün bunların ışığında ilginç olan ise yaratıldığı ilk andan itibaren erkeklerle eşit olan kadınlara, sahip oldukları bu eşitliğin yasalarla ve örgütsel çalışmalarla sağlanmaya çalışılmasıdır.

Kadın-erkek eşitsizliğini ortadan kaldırmak, "kadına karşı şiddete" son vermek için yalnız kadınların, yasa koyucunun veya sivil toplum örgütlerinin bir şeyler yapması yeterli değildir. Toplum olarak, dünya üzerinde yaşayanlar olarak her şeyden önce kadın veya erkek herkesin, özünde "insan ve eşit" olduğu bilincini uyandırmamız gerekmekte, bu bilinci kendimizden sonraki kuşaklara aktarmalıyız. Aksi halde "kadın-erkek eşitliği" bundan önceki dönemlerde olduğu gibi bundan sonraki dönemlerde de sadece bir "kavram"dan ibaret olmaya devam edecektir.

Unutmamalıyız ki, hiçbir sebep "kadın-erkek eşitsizliğini" ve "kadına karşı uygulanan şiddeti" haklı kılamaz veya meşrulaştıramaz.

Kaynakça:

Orhan Kemal (1959). Oyuncu Kadın. İstanbul: Everest Yayınları